

Til ruimtelijke ordening weer naar het rijk in één ministerie

Een *multidisciplinaire groep experts* op het gebied van ruimtelijke ordening waarschuwt voor versnippering van het landschap door het lukraak plannen van windturbines, woningen, bomen en 'natuurrestanten'.

Een protestspandoek tegen de plannen om te bouwen in de Sloterplass bij Amsterdam.
FOTO BERLINDA VAN DAM / ANP

Nederland staat in de komende tien jaar voor grote opgaven. Het heeft zich gebonden aan verplichtingen ten aanzien van klimaat, duurzame energie, milieukwaliteit en biodiversiteit en ziet zich geplaatst voor maatschappelijke opgaven met betrekking tot een waardevol landschap, een leefbaar platteland, huisvesting en infrastructuur. Er moeten 3.180 windturbines en 34.500 hectare zonnepanelen bij komen, 1 miljoen woningen en 100 miljoen bomen. Maar een noodzakelijk overkoepelend beleid om het proces ruimtelijk in te passen ontbreekt.

Dat is er wel geweest. Ooit ging de regering in de Ruimtelijke Ordening uit van rijksnota's, waarin het nationale ruimtelijk beleid bindend was vastgelegd. Deze aanpak is in 2001 verlaten. Het rijk heeft zich teruggetrokken en de ordening vrijwel geheel gedelegeerd naar provincies en gemeenten. Adviezen van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid om de centrale regie juist uit te breiden met een landschappelijke hoofdstructuur van ecologisch en cultuurhistorisch belangrijke gebieden en om regelmatige kwaliteitscontroles in te voeren werden niet opgevolgd. Na de crisis van 2008 kregen economische krachten de overhand: in 2010 werd Ruimtelijke Ordening in de klassieke zin zelfs afgeschaft.

Inpassing van de grote opgaven waarvoor Nederland zich nu gesteld ziet, is

daardoor hoogst problematisch. De inrichting van onze buitenruimte, eens bewonderd door het buitenland, zal mede door de afnemende invloed van de landbouw worden versnipperd tot een onsaamhangende verzameling functionele eilanden en natuurrestanten, die door hun geïsoleerde ligging nooit de benodigde kwaliteit zullen bereiken. Het ontbreekt aan een inzichtelijke ordening op basis van samenhangende doelstellingen. Daardoor ontbreekt ook het draagvlak voor een samenhangende oplossing. Ruimtelijke belangengroepen zijn niet meer met elkaar in overleg, maar staan steeds vaker tegenover elkaar, letterlijk tot op het Malieveld. Een ding is duidelijk, zo komen we er niet.

De coronapandemie heeft ons eens te meer doen inzien dat een aantrekkelijke leefomgeving van levensbelang is. Om die te realiseren moet veel werk worden verricht. Tegen deze achtergrond wordt steeds vaker gepleit voor het herinvoeren van een ministerie voor ruimtelijke ordening. Dat zou een stap in de goede richting zijn, maar het is niet genoeg.

Wij pleiten krachtig voor een terugkeer naar een samenhangend ruimtelijk rijksbeleid, waarin een visie op een duurzame leefomgeving leidend is voor het beleid van lagere overheden. De formulering van en de controle op uitvoering van zo'n visie mag niet worden gedelegeerd naar provincies en gemeenten. De nationale overheid moet zelf weer de verantwoordelijkheid nemen voor grote beslissingen over

onze buitenruimte, met inachtneming van gezondheid, waterveiligheid, goed bewoonbare steden, landschappelijke en recreatieve kwaliteit en leefbaarheid van het landelijk gebied.

Het gaat bij de invulling van het grondgebruik niet om aparte sectoren als huisvesting, economie of infrastructuur, maar om een evenwichtige verdeling van alle belangen. Daaronder vallen onder meer zones voor duurzame energie, woningbouw en nieuwe natuur. Ook nationale plannen voor het terugdringen van stikstofuitstoot en verbetering van de biodiversiteit maken hier deel van uit. Een rijk en aantrekkelijk landschap is eveneens een belangrijke vestigingsvoorwaarde voor Europese sectoren van technologie, innovatie en hoogwaardige dienstverlening. Gezien het ruimtegebrek zal bovendien beter moeten worden bekeken waar ruimtebesparende oplossingen mogelijk zijn, in Europese samenwerking ook buiten ons land. De complexiteit, de gevolgen op lange termijn en de internationale component van dit beleid vragen om een sterke aansturing. Naast een minister zou een landschapscommissaris moeten worden aangesteld om met voldoende budget de langetermijnuitvoering te garanderen.

Voor een samenhangende ruimtelijke ordening is een op de uitvoering toegesneden wetgeving cruciaal. De twijfel groeit of de voorgenomen Omgevingswet daarvoor geschikt is. Aan deze wet in zijn huidige opzet kleeft een groot aantal bezwaren. De wet is niet verankerd in een effectieve visie.

De uitvoering blijft gedecentraliseerd naar de lagere overheden zonder nationale regie. De beloofde budgetneutrale invoering blijkt voornamelijk niet haalbaar. De bedoeling van de Omgevingswet is om planologische procedures te vereenvoudigen, maar de belangrijkste pijler onder de wet, een ict-systeem, is nog steeds niet op orde en ervaringen met besluitvorming op basis van dergelijke complexe systemen stemmen bepaald niet positief.

Burgerparticipatie en rechtsgang worden ingeperkt; eenzijdige coalities tussen overheden en machtige belangengroepen vinden dan weer andere belangengroepen en burgers tegenover zich, waardoor het noodzakelijke draagvlak ontbreekt.

Door steeds nieuwe bezwaren is invoering van de wet al meerdere keren uitgesteld. De nieuwe datum voor inwerkingtreding is 1 januari 2022, maar de roep om verder uitstel zwelt aan.

Ook wij pleiten voor aanpassing van de Omgevingswet tot een instrument dat beter is toegerust voor de opgaven waarvoor Nederland zich anno 2021 gesteld ziet.

Als we onze buitenruimte leefbaar en duurzaam gezond willen inrichten is bewust beleid nodig, dat draagvlak heeft en doelgericht en uitvoerbaar is op basis van heldere doelstellingen. Tegen de achtergrond van de grote uitdagingen waarvoor wij gesteld staan, is daarbij uiterste spoed geboden; een weloverwogen aandacht voor ons leefmilieu is een landsbelang dat geen verder uitstel verdraagt.

Adriaan Geuze, hoogleraar landschapsarchitectuur, Wageningen University & Research.

Christine Sijbesma, voormalig senior programme officer/hoofd onderzoek IRC Int. Water and Sanitation Centre.

Cees Veerman, voormalig minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en voormalig voorzitter van de raad van bestuur Wageningen Universiteit.